

ИЗНЕНАЂЕЊЕ У РАТУ У ПАРТИЗАНСКИМ ДЕЈСТВИМА

У народноослободилачком рату увек се тежило постизању изненађења. Наш старешински кадар је и у најсложенијим борбеним ситуацијама умешно проналазио најпогоднији пут за остварење те тежње што је омогућавало да јединице постижу успехе и кад је за то било мало изгледа.

Посебну пажњу заслужује изненађење данас кад се ратна техника толико развила да је увелико изменила физиономију борбених дејстава која су постала далеко динамичнија, врло компликована, пуна неизвесности и наглих промена борбене ситуације. Да ли ће се и колико у томе успети зависиће добрим делом од старешина, њихових способности, пре свега самоиницијативе. Још сада, у мирнодопским условима, до детаља сагледати све оно што ће се дешавати у разним борбеним ситуацијама није ни просто, а ни потпуно могућно. Али, изучавање погодних ратних примера и искустава, у првом реду из наше недавне прошлости, може томе корисно послужити и допринети општој оријентацији, у првом реду млађих старешина.

Као прилог томе износим неколико примера успешно оствареног изненађења над непријатељом у току народноослободилачког рата. Примери су из периода 1943.—1945. године, кад су операције наше Армије за ослобођење земље биле у пуном замаху и кад је окупатор уз помоћ разних квислинга упорно бранио сваку стопу заузете територије да би што више својих снага спасао од уништења.

ОДБРАНА ТУЗЛЕ

Тузлу су први пут ослободиле 2. октобра 1943. године, јединице Трећег корпуса. Ослобођење овог важног војнополитичког, економског и индустријског центра имало је огромног значаја за даљи развој народноослободилачког покрета у источној Босни. То је било јасно и окупатору. Зато су Немци већ другог дана по њеном ослобођењу прикупили у рејону Добоја одбачену групу „Фишер“¹⁾ и послали је

¹⁾ Борбена група „Фишер“ била је следећег састава: 2. батаљон 369. пешадијског пука, један ојачани батаљон 187. дивизије, делови 4. пука „Бранденбург“ и батаљон 4. домобранске ловачке пуковније. (*Ослободилачки рат народа Југославије 1941—1945*, издање Војно историјског института, ЈНА, Београд 1957, књ. I, стр. 606.)

преко Лукавца ка Тузли. Брзим и изненадним дејством ове су снаге успеле да ноћу између 3. и 4. октобра заузму Лукавац и да ујутро, 4. октобра, избију у рејон Букиња, непосредно пред Тузлу. Одавде су се основне непријатељеве снаге оријентисале долином р. Јале према Креки, а један део је пошао у правцу с. Хисина и Липоваче (к. 306). Истога дана комбиноване немачко-домобранске јединице отпочињу напад на град.

Долину р. Јале којом воде друмови: Тузла — Лукавац — Добој и Тузла — Живинице — Кладањ затварао је 4. и 2. батаљон 6. пролетерске бригаде. Батаљон је за одбрану посео косу Кужићи, коју су Немци раније уредили за одбрану града, ископавши ровове пуног профила. Десно од 4. батаљона, у рејону солане и рудника угља бранио се 2. батаљоном, а на косама Липоваче, 1. батаљон 6. бригаде, док су лево, према Марковишту, биле јединице 2. крајишке бригаде.

У жељи да изненади наше снаге у Тузли и тиме онемогући организовану одбрану града, непријатељ је такорећи из покрета прешао у напад настојећи да по сваку цену продре долином Јале. Напад пешадије подржао је артиљеријом, авијацијом и са нешто тенкова. Борбе су вођене целог дана. Предвече су немачке снаге приморане да се повуку на полазне положаје у рејон с. Букиња. По паду мрака наше јединице су после краћих припрема прешле у противнапад, са циљем да непријатељу нанесу што веће губитке, присиле га да одустане од офанзивних дејстава и одбаце према Лукавцу. Али Немци су се упорно бранили. И најмањи део земљишта који би изгубили у току наших јуриша, одмах су противјуришима поново заузимали. Тако су се три дана и три ноћи водиле тешке борбе на прагу Тузле. Притом су Немци нападали дању, а ми ноћу. Обе стране претрпеле су осетне губитке.

Свако одуговлачење борби у овој ситуацији ишло је више у рачун непријатељу него нама. Наиме, претила је опасност да његове снаге сваког часа буду појачане новим јединицама и доведу у питање нашу одбрану. То је било потпуно јасно сваком старешини и борцу из одбране Тузле.

Треће ноћи штаб 4. батаљона се поделио по четама да би својим непосредним присуством што више утицао на исход напада. Као и ранијих вечери, нападом наших чета развиле су се врло оштре борбе у долини Јале. Извесни ровови неколико пута су прелазили из руку у руке. У зору је ситуација била непромењена, губици на обе стране тешки и знатно већи од претходних ноћи.

Батаљон се ујутро поново извукао на положаје за одбрану. Јединице су брзо доручковале, попуниле се муницијом и поселе положаје журећи да спремне дочекају напад непријатеља. Дошло је и 7 часова, а непријатељ још не напада, иако је претходних дана то чинио нешто раније или тачно у то време. Дошло је и 8 часова, а напада још увек нема нити су запажени ма какви покрети у долини Јале. Било је очигледно да је непријатељ у току тродневних даноноћних борби претрпео осетне губитке те је морао средити своје

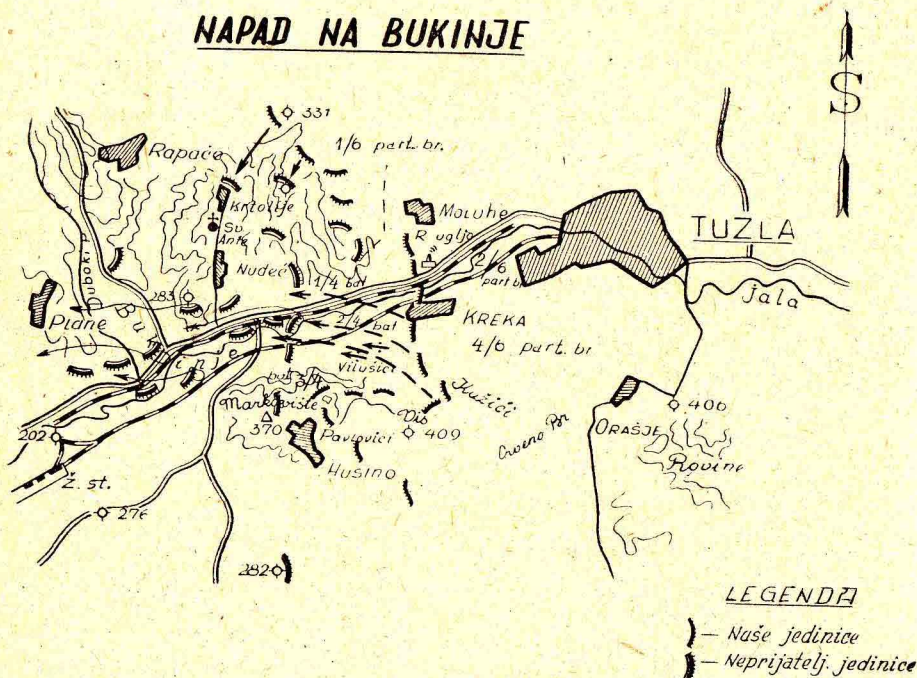
јединице и мало предахнути. У таквој ситуацији штаб 4. батаљона доноси одлуку да искористи погодан моменат и пређе поново у напад.

Кад су чете кренуле било је око 9 часова.

Прва чета је нападала с обе стране друма Тузла — Лукавац, 2. низ р. Јалу, а 3. око друма Тузла — Живинице. Кретале су се прикривено, кроз живице и кукурузе. Уз сваку чету био је по један члан штаба батаљона.

Неопажено стигли смо пред ровове где су прошле ноћи вођене борбе. Добијао се утисак да су ровови празни и да Немаца уопште нема у Букињу. Међутим, на појединим котима примећени су стражари који су потврђивали да је непријатељ ту. Неки делови већ су упали у истурене ровове, али борби нема. Наједаред, иза окуке обрасле густом живицом, пред 3. четом се појавише теренска отворена кола са неколико немачких војника. Непосредно иза кола кретао се лаки тенк. Чета је одмах отворила ватру на кола, побила војнике, а тенк је после неколико рафала устукнуо назад. Положаји су оживели, настао је метеж и трка немачких војника који се нису одмах могли снаћи, јер се 3. чета већ увукла у њихову одбрану и

NAPAD NA BUKINJE

бочном ватром из непосредне близине тукла по рововима. Она је омогућила и деловима суседне чете да лакше заузме ровове на своме правцу.

Заплењена немачка теренска кола била су потпуно исправна. Само је требало наћи нешто за контакт уместо кључа којег није било. Брзо се нашао шофер из једне чете. У кола смо ставили неколико „шараца“ и кренули према Букињу отварајући успут снажну ватру. Непријатељ је покушао да организује одбрану и одбије напад наших јединица, али је било касно. Збуњени немачки војници још више су се усукмешали када су приметили моторно возило. Наше чете су још снажније јурнуле и упале у ровове на разним местима одбране. Непријатељ је позвао у помоћ и авијацију, али положаји су тако брзо прелазили из руке у руку, да је она уместо наше у неколико наврата бомбардовала своје јединице. У непријатељским редовима долази до општег расула и паничног повлачења према Лукавцу. У акцију тада ступају и јединице 1. батаљона. Оне су се налазиле десно од нас, на положајима Липоваче. Касније улазе и остале снаге наше и 2. крајишке бригаде. Јединице 4. батаљона уз садејство 1. батаљона са Липоваче прелазе у енергично гоњење не дозвољавајући непријатељу да се одлепи. Сви његови покушаји да у току извлачења организује отпор на неким повољнијим положајима пропадали су, јер му је наш батаљон стално јахао на леђима и није допуштао ни најмањи предах.

У предвечерњим часовима разбијене, крајње измучене и искрвављене, непријатељске јединице су успеле да се по деловима пробију до Лукавца, где су их прихватиле снаге тог гарнизона.

Наш батаљон је дошао до предграђа. Ту је застао ради припреме за напад на Лукавац.

Идућег дана команда 27. дивизије одређује снаге за напад на Лукавац, које га поново ослобађају, а непријатељу наносе тешке губитке и одбацују га према Добоју. Тиме се завршава први напад Немаца на ослобођену Тузлу. Та победа је још више подигла углед наших јединица. Непријатељ је тога дана, у борбама око Букиња и до Лукавца, имао око 30—40 мртвих и рањених. На бојном пољу оставио је много оружја, муниције и опреме, као и све кухиње. Морал његових јединица пао је на врло низак степен.

Наши губици износили су 7 рањених и 4 мртва. Заплењена су једна теренска кола, 4 велика кухињска комплета, 5 „шараца“, 2 минобацача, 6 аутомата, 2 тешка митраљеза, доста муниције и опреме.

У овом случају време напада било је одлучујући фактор за преокрет ситуације у нашу корист. Ова акција је очигледан пример како мали тактички успех, ако се правилно и на време искористи, може врло брзо прерасти у успех широких размера. С друге стране, наведени пример јасно показује да је потпуно могућно из активне одбране, у повољном моменту, прећи у одлучан напад чак и кад је однос снага очигледно у корист непријатеља. Истовремено, таквим нападима штеде се и сопствене снаге што најчешће није случај код других врста напада. Илустрације ради није наодмет да се упореде губици 4. батаљона у овом и нападу претходне ноћи. У овом нападу батаљон је имао 4 мртва и 7 рањених, а претходне ноћи (иако су јединице дејствовале под заштитом мрака) 19 мртвих и рањених.

Значи, напад под заштитом ноћи који је већ неколико пута поновљен на исти начин и углавном истим правцима и приближно истим снагама, у време кад га је непријатељ отприлике очекивао, не само што није побољшао положај наших снага у одбрани, већ их је излагао све већим губицима. А нападом, кад је за то било најмање повољних изгледа, изненадили смо непријатеља и затекли га потпуно комотног, неспремног за одбрану. Таквим нападом решено је, тако-рећи, питање одбране Тузле.

НАПАД НА РОГАТИЦУ

Крајем 1944. године Немци су ужурбано, али потпуно организовано, извлачили преко Југославије своје снаге из Грчке. Део тих снага био је оријентисан преко источне Босне, на железничку пругу Вишеград — Сарајево и на комуникације западно од р. Дрине.

Команда Трећег босанског корпуса одлучила је да у склопу својих општих дејстава на подручју између реке Саве, Босне и Дрине, делом снага разори и железничку пругу Вишеград — Сарајево. Тако би лишила непријатеља могућности да брзо маневрује снагама из Србије преко овога дела источне Босне, присилила га на маршевање малим бројем комуникација кроз планинске пределе и изложила га сталним бочним нападима наших јединица. То би развлачило непријатељеве снаге и одузимало му драгоцену време чиме би било доведено у питање и његово организовано и успешно извлачење.

Задатак да разори железничку пругу Вишеград — Сарајево, уз претходно ликвидирање непријатељевих упоришта у долини Праче, поверен је 27. ударној дивизији. Она се тада налазила на ширем подручју Власеница — Шековићи. Једнодневним маршем она је дошла у непосредну близину Рогатице. Штаб дивизије је одлучио да најпре заузме овај саобраћајни чвор који је био и једно од најјачих упоришта у том крају, а затим да ликвидира и остала у долини Праче: Кукавицу, Месиће, Реновицу, Прачу и Подграб.

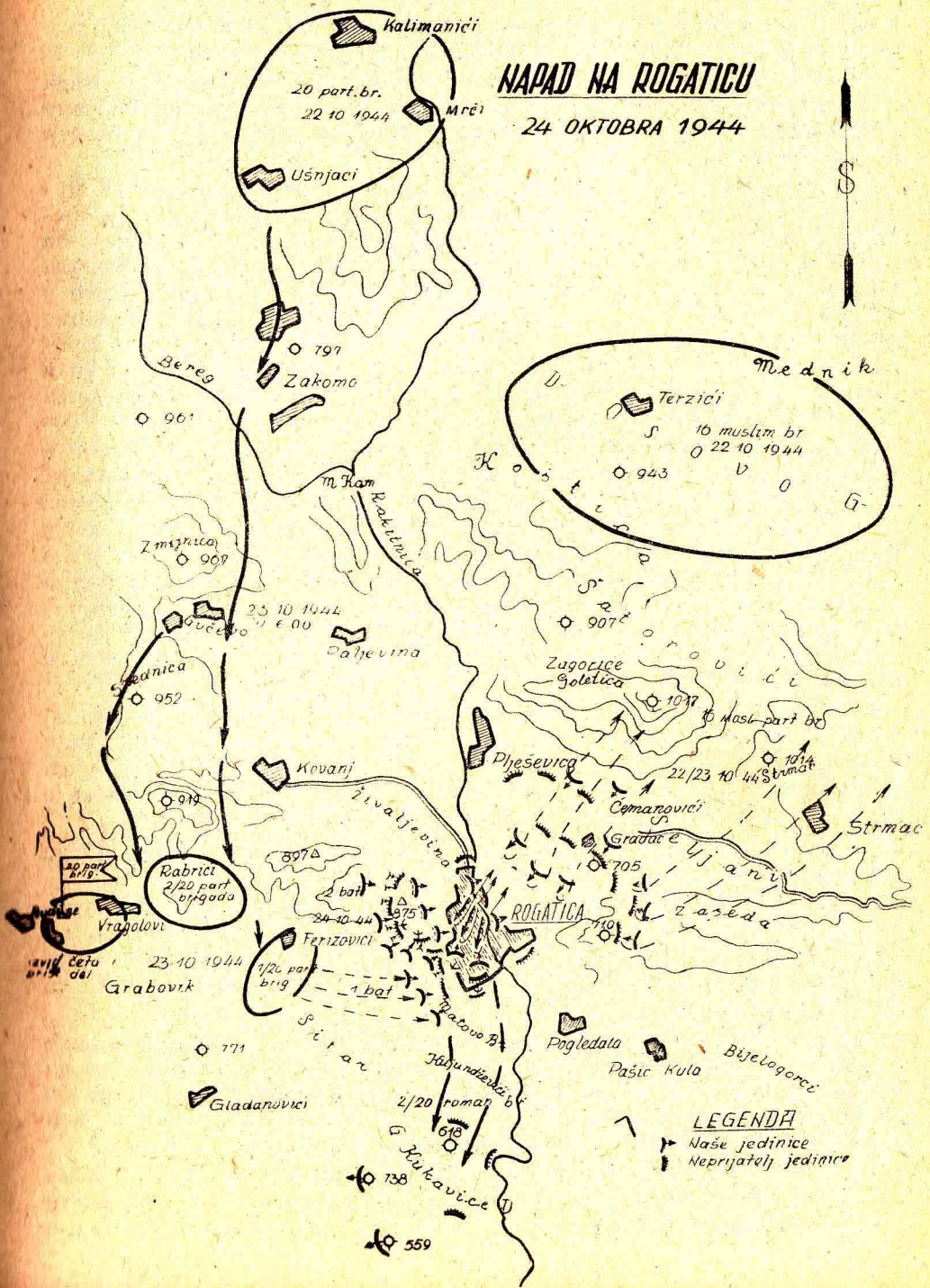
За напад на Рогатицу одређене су 16. муслиманска и 20. романијска бригада, које су биле размештене северно од Рогатице на просторији с. Калиманићи — Осово. Напад је требало да отпочне ноћу 22. октобра.

16. муслиманска бригада добила је задатак да једним батаљоном нападне правцима Коштица — Галетица (т. 1011) и Твичијак — Рогатица, а другим батаљоном правцем Заседе — с. Гулије — к. 710 — Рогатица; 3. батаљон требало је да на М. Тмору (к. 1249) — Равне (к. 1147) и такозваним пешурским положајима затвори друм Вишеград — Рогатица.

Задатак 20. романијске бригаде (без једног батаљона) био је да нападне Рогатицу са западне стране, и то основним снагама правцем Град (т. 897) — Луњ (т. 875) — Рогатица, а једним батаљоном прав-

NAPAD NA ROGATICU

24 OKTOBRA 1944

цем с. Феризовићи — Захрид — Рогатица. Трећи батаљон ове бригаде остао је у Шеховићима на обезбеђењу корпусне болнице.

Положаји које је имала да нападне 20. романијска бригада представљали су најјаче и кључне положаје за успешну одбрану непријатељевог гарнизона. То је било јасно наглашено и у заповести штаба дивизије.

Међутим, за напад на Рогатицу стигла је на време само 16. муслиманска бригада. Двадесета романијска бригада закаснила је грешком штаба па је стигла само до с. Гучева, које је од положаја за напад удаљено око 7 км. Тако је 16. муслиманска бригада напала сама. Она је успела да заузме с. Твичијак и покушала да упадне у град. Али пошто је њен напад био изолован, непријатељ је успешно могао маневровати својим снагама, те је овај напад био одбијен. Бригада се ујутро морала повући према с. Шаторовићи. Тако је напад те ноћи пропао, чиме је и план команде 27. ударне дивизије за даља дејства био потпуно нарушен.

Када је ујутро 23. октобра увидео сву озбиљност ситуације и последице закашњења на цео план и замисао команде 27. дивизије, штаб 20. романијске бригаде донео је одлуку да одмах из с. Гучева пређе друм Рогатица — Соколац у рејону Ковања и размести се на простору с. Феризовићи — с. Враголови — с. Гојкуша, а одатле да дејствује према конкретной ситуацији, тежећи да успешним нападом на Рогатицу искупи своју грешку. Бригада је кренула око 6 часова ујутро и за непуна два часа стигла на предвиђену просторију. Међутим, од момента доношења ове одлуке све радио и курирске везе са штабом дивизије биле су прекинуте.

Рогатицу је бранило око 350 усташа „црне легије“, добро познатих кољача и ван граница рогатичког среза. Требало је пронаћи такав маневар који није уобичајен и који ће за усташе представљати потпуно изненађење, а нама гарантовати сигуран успех. Очигледно је да су могућности за тако нешто биле врло скромне.

После подне је одржан састанак штаба бригаде. Командант је изнео план за напад који се заснивао на овоме:

1. — Усташе су навикле да напади партизана најчешће отпочињу ноћу или пред зору. Пошто тачно знају за присуство наших снага у непосредној близини Рогатице, то их овога пута треба напасти дању привукавши се неопажено на блиско одстојање. Тиме ће се постићи изненађење.

2. — У току ноћи бомбаша ће напасти Луњ и Захрид и још неке отпорне тачке спољне одбране града. То подржати минобацачима да би се код усташа створио дојам да се ради о правом нападу. Да би успех био још бољи неопходно је да овај лажни напад траје целу ноћ како би се усташе што више изнуриле.

3. — Пред зору бомбаше повући и створити утисак да је напад завршен. Тада ће највећи део усташке посаде отићи на доручак и краћи предах, а у отпорним тачкама остаће најнужнија обезбеђења.

4. — Два батаљона и остале елементе борбеног поретка бригаде привући под заштитом ноћи у пошумљене потоке непосредно испод Луња и Захрида (к. 688). Кад се закључи да су у отпорним тачкама остала само обезбеђења, извршити снажан јуриш, брзо ликвидирати ова спољна упоришта и на леђима снага које су их браниле сручити се у Рогатицу, не дозвољавајући непријатељу да организује одбрану у граду.

5. — Главним снагама нападати преко Луња, а помоћним преко Захрида.

6. — Са главним снагама кретаће се командант и помоћник комесара бригаде, а са помоћним комесар бригаде и начелник штаба.

Овај план, иако тешко изводљив, био је врло привлачан и, мада је ризик био велики, он је представљао и једини пут у оваквој ситуацији. Зато га је штаб бригаде и прихватио.

И док је штаб дивизије у току тог дана трагао за 20. романијском бригадом, она се ужурбано припремала за напад. Одабрани су борци и десетари и формирано је осам бомбашких група. Са вођама бомбашких група извршено је потпуно скривено извиђање и сваком су дати прецизни задаци. Затим је по малим групама у највећој тајности извршено извиђање са командама батаљона, чета и командирима водова. Поред детаљно на земљишту одређених задатака, извршене су и друге војничке, као и политичке припреме старешина и бораца.

Нешто пре поноћи 24. октобра бомбашци су отишли на задатак. Отпочео је напад, најпре бомбама, а затим стрељачком ватром. Напад наших бомбаша био је тако умешно изведен да се добијао утисак да јака партизанска јединица жели да по сваку цену заузме Рогатицу.

Пред зору су кренули батаљони. Одлично маскирани они су се потоцима и увалама привукли до испод самих упоришта.

Тада је по плану почело повлачење уморних и исцрпених бомбаша. Носили су неколико рањених и једног мртвог друга. Кад су се повукли завладала је мртва тишина. Убрзо је свануло. Усташе су почеле да нас дозивају и упућују разне погрдне изразе. Таквим понашањем желеле су створити утисак да су јаке и сигурне.

Кад је јутро поодмакло испалењена је ракета, а затим је отпочео јуриш. Борци су се утркивали ко ће пре стићи до бункера. Усташка обезбеђења отворила су ватру из пушака, пушкомитраљеза и четири тешка митраљеза. Али, све је било касно. Луњ и Захрид више нису могли задржати, а тешки митраљези из заузетих бункера убрзо су у рукама наших бораца променили правац дејства. Тако су батаљони у налету заузели Луњ и Захрид који потпуно доминирају Рогатицом. Из ње више нико није могао изаћи а да не буде уочен од наших стрелача.

Видевши шта се догодило усташе су из града насрнуле према Луњу и Захриду уз повике „јуриш“. На то су наши борци дохватили бомбе и за трен ока низ стрме падине Луња и осталих ката котрљала се маса бомби које су експлодирале у стрељачком строју усташа. За-

тим је уследио и јуриш батаљона који су приморали усташе на повлачење. На леђима непријатеља батаљони су пројурили кроз Рогатицу. Усташе су биле приморане да се уз велике губитке повлаче преко отвореног Рогатичког поља у правцу с. Сељана. До малочас разбарушени усташки кољачи, који су се шепурили по Рогатици и хвалисали како су нас прошле ноћи „нагрдили“, били су разбијени наочиглед свих Рогатичана. У том нападу ми смо имали 3 мртва и 5 рањених, док је непријатељ (према подацима из операцијског дневника 27. дивизије) имао 15 мртвих и 20 рањених. Запленили смо 4 тешка митраљеза, 1 пушкомитраљез, 2 лака минобацача, 2 пољске телефонске централе, 1 радио-станицу и око 30.000 метака. Сем тога, у руке наших јединица пале су нетакнуте и све залихе хране и опреме у овом непријатељевом гарнизону.

Одмах по паду Рогатице један батаљон 20. бригаде заузео је мање непријатељево упориште Кукавицу, а 25. октобра у раним јутарњим часовима уследила је ликвидација Месића, Бање, Стене, Праче и Подграба. Тако су изненадним и смелим налетом бригаде очишћени усташки гарнизони дуж железничке пруге Вишеград — Сарајево у дужини 25 до 30 км. После тога је уз помоћ народа потпуно разорена и железничка пруга.

Очигледно је да је закашњење 20. бригаде и њено неучествовање у нападу 22. октобра потпуно пореметило план офанзивних дејстава 27. ударне дивизије у долини Праче и довело у озбиљну опасност извршење замисли команданта дивизије, па и више команде. Но, довитљивим нападом те исте јединице, којим је непријатељ потпуно изненађен и разбијен, враћен је у живот првобитни план више команде и практично потврђена његова реалност.

Из примера се види и то да маневар јединице за чије присуство непријатељ зна, ако је добро припремљен, брзо, лукаво и изненадно изведен, може довести до крупних успеха. Двадесета бригада је успела, у првом реду, зато што непријатељ (бар онај и тада) није био навикао на овакву врсту наших напада и што је био потпуно обманут, те је напад дочекао крајње неспреман. Последице борбе за ослобођење Рогатице видно су се одразиле на даљња дејства наших снага у долини Праче. Тако је, на пример, при првим сукобима са нашим јединицама непријатељ панично напуштао упоришта и бежао према Палама, чак и онда кад је у свом саставу имао и блиндирани воз за одбрану пруге.

НАПАД НА ЗВОРНИК

Истој тој бригади поверен је у октобру задатак да заузме Зворник и тиме олакша напад главних снага 27. дивизије на Тузлу.

Зворник су бранили белогардејци и усташе јачине око 450—500 војника. Град је с југа, запада и делом северозапада био солидно утврђен старим аустријским бедемом и кулама. Стога је било најпогодније напасти од Козлука уз р. Дрину и дуж друма Цапарде —

— Зворник. Трећи правац друмом Власеница — Зворник представља најкраћи пут, али је улазак у град могућан само тим друмом који пролази кроз три тунела, од којих су лево и десно зидани бедеми. Нормално је било претпоставити да прва два правца, с обзиром на њихову погодност за напад, бране јаке снаге, а да последњи, који такође не долази у обзир за напад, бране незнатне снаге. Сем тога, ако би на прва два правца непријатељ био потиснут са спољне одбране брзим налетом наших снага, он има добре могућности да се одмах наслони на град и да буде подржан снажном и ефикасном ватром из осталих отпорних тачака чиме би се довело у питање даље продирање нападача. Исто тако, могућна је подршка ватром одбране Зворника, на овим правцима, и са десне обале Дрине, као и брза интервенција белогардејаца преко реке из Малог Зворника. Посебан проблем представљало је питање како најбрже доћи до моста на Дрини и срушити га. Тиме би се, наиме, спречило извлачење непријатеља из Зворника преко реке и пристизање појачања из Србије.

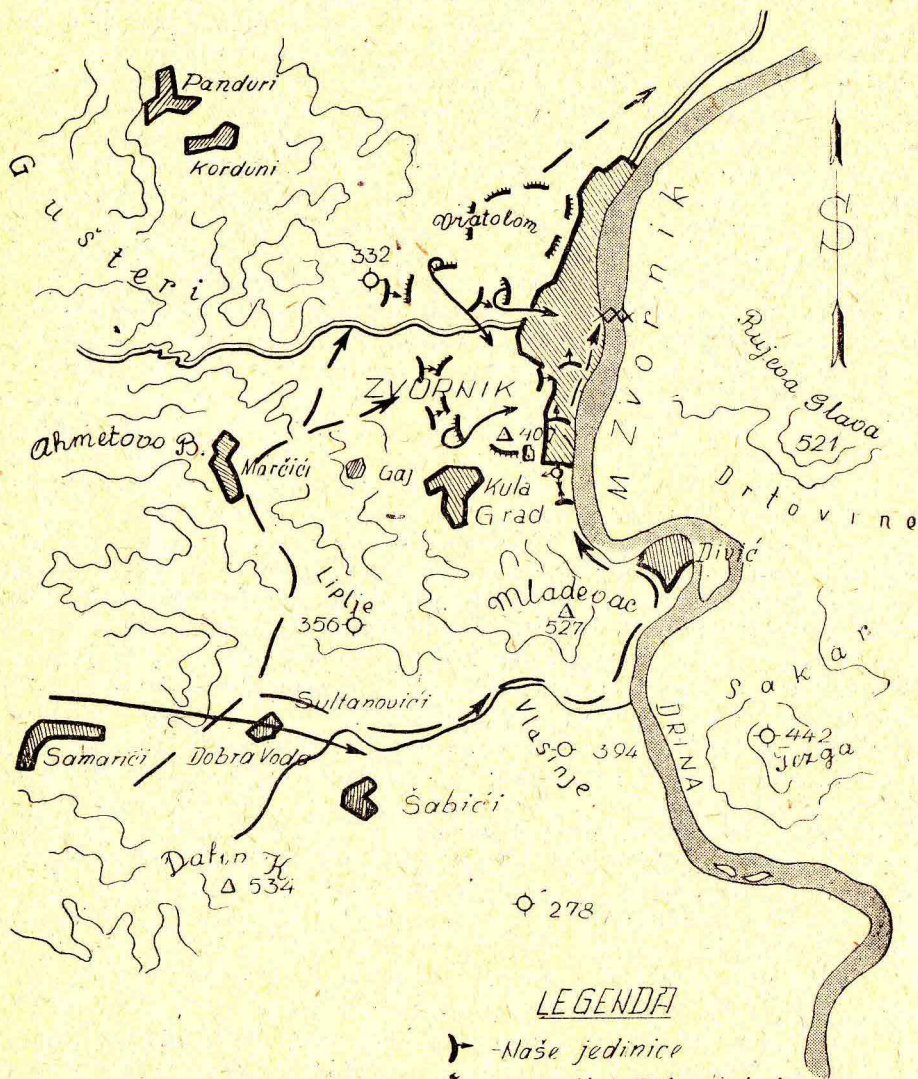
За истовремени напад на сва три правца бригада није имала довољно снага. Напад најповољнијим правцима: Цапарде — Зворник и Козлук — Зворник није гарантовао брзо заузимање моста на Дрини, од чега је умногоме зависио успех планиране акције. Требало је проценом ситуације пронаћи најосетљивија места у непријатељевој одбрани од чијег ће пада зависити ликвидација целог гарнизона, а да се јединице не уплету у дуже борбе око и унутар града. Јер, свако дуже заплитање у уличне борбе сигурно би омогућило интервенцију из непријатељевих гарнизона: Козлука, Малог Зворника, Љубовије и Ковилаче и тиме довело у питање успех читаве акције.

Проценом ситуације штаб бригаде је закључио да Вратоломац (тг. 379) и Змајевац непријатељ највероватније брани са непуне две чете, док делове тих чета држи на самом улазу у град. Остали део града, с обзиром на јако утврђење, држи снагама јачине око једне чете распоређеним по групама у фортицама и око бедема. Улаз кроз тунеле, од Дрињаче, највероватније штити са којих двадесетак војника, јер је сигуран да онуда нико неће ни покушати да напада; може се очекивати да је и будност тих војника слаба. Заузети тунеле, чија дубина са међупростором износи око 50 метара, значи одмах избити у центар града, за леђа најјачим непријатељевим деловима, и сигурно доћи до моста на Дрини.

На основу овакве процене непријатеља, а затим и сопствених снага, одлуку су сачињавали следећи елементи:

а) Напад извршити са два правца. Основним снагама напасти дуж друма Дрињача — с. Дивић — Зворник и по ликвидирању посаде тунела одмах дебушовати у град. Помоћним снагама (један батаљон) дејствовати преко Ахметовог брда, а затим низ косу десном обалом Бјелобаре заобићи са севера и запада утврђења и нападом на Змајевац и Кулу привући и везати за себе непријатеља на том правцу како се не би могао повући ка мосту и ометати дејство главних наших снага.

NAPAD NA ZVORNIK

LEGENDA

- ☞ - Naše jedinice
- ☛ - Neprijateljske jedinice
- Desna kolona 2/20 part br. izviđa četa, inž vod, prateći vod za vezu
- Leva kolona 1/2

б) По заузимању три тунела, одмах из састава главних снага упутити једну чету са водом инжењерије низ Дрину да заузме мост, дигне га у ваздух и спречи извлачење непријатеља у Србију или интервенцију његових снага са десне обале реке.

в) Тунеле ликвидирати добро припремљеним бомбашима у чији састав укључити и „дон-буле“.

г) Штаб бригаде креће се са главном нападном колоном.

д) Са помоћном колоном ићи ће комесар бригаде. Напад помоћне колоне отпочети тек пошто главна колона ступи у дејство, да би главне снаге постигле потпуно изненађење.

Овом варијантом највише се ризиковало, али ако се све добро спроведе, пружају се најбољи услови за успех. Она доводи до брзог савлађивања одбране гарнизона и тешких губитака непријатеља, а наше снаге штеди од жртава које се нормално трпе при нападу на већа насељена места. У конкретної ситуацији ово решење је било најцелисходније.

У првим вечерњим часовима бригада је кренула са шире историје Власенице и нешто пре поноћи стигла у југоисточни део села Снагова. Одавде се главна колона, састава једног батаљона, извиђачке чете, пратећег, инжењеријског и вода за везу, спустила у с. Дивић, а помоћна продужила према с. Марчићи и даље према добивеном задатку. Обе су неопажене стигле наомак града.

У Дивићу је један сељак, кога смо тихо пробудили, потврдио да се у другом тунелу налази око 15 непријатељевих војника, а да у првом нема никога. Бомбашко одељење, састављено од добровољаца, одмах се изуло и кренуло стотинак метара испред колоне, која је опрезно ишла јарком с једне и друге стране цесте. Ноћ је била тамна и тиха. Приљубљени уз зидове бомбаша су прошли први тунел. На два-три метра испред другог тунела дремљиви стражар пред бункером упитао је ко иде, али је истог момента једним хицем био погођен. У бункеру сagraђеном у литици стене спавали су остали жандарми. Било их је 11. Док су се пробудили и скочили за оружје, наши бомбаша присилили су их на предају. Улаз у упориште био је отворен. Од жандарма смо сазнали тачан распоред снага у граду. Једна чета и вод инжењерије брзо су обалом Дрине стигли на мост и посели га. У том моменту отпочео је напад и 2 батаљона, према коме је непријатељ концентрисао готово сву своју пажњу не знајући шта се догађа на другој страни. Наше главне снаге одмах су избиле у центар града и ликвидирале извесна упоришта. Белогардејци и усташе, изненађени нашом појавом на тој страни, почели су под заштитом из појединих отпорних тачака да се повлаче из града. Но, брзо су били разбијени и натерани у панично бекство. Није био мали број босих и напола обучених непријатељевих војника и старешина који су бежали куд је ко стигао. Највише их се повлачило према мосту на Дрини у намери да се пребаце у Србију. Када им је изгледало да су се дограбили моста наишли су на цеви наше чете. Мост је већ био припремљен за рушење.

После овога налетео је и други талас који се испред нашег 2 батаљона повлачио према Дрини. Покушавали су на све стране да се извуку. Највише их је побегло према Козлуку, јер тамо није било наших снага. Најтеже губитке претрпели су они делови који су се повлачили према мосту на Дрини.

Команда гарнизона умакла нам је за неколико минута. Није успела ништа да склони. Официри су чак оставили и своје торбике с картама.

Тада смо запленили нешто оружја, муниције и опреме, међу којима и око 210 кожних немачких торбака — „телећака“. Нетакнута складишта пала су у наше руке. Убијено је и натерано у Дрину око 50 непријатељевих војника, а 15 их је заробљено. Међу заробљеницима налазила су се и два позната усташка кољача из села Мусиша код Олова, који су пијани били притворени у команди града. Мост на Дрини је до темеља порушен. На нашој страни су била два лакше рањена и један мртав. Заробљеници су после акције изјавили да се уопште нису могли снаћи и да их је нарочито збунила наша снажна и тачна артиљеријска ватра. У ствари, то су били наши „дон-були“.

Дакле, и у овом нападу, као и у два претходна, постигнуто је потпуно изненађење, али са видном разликом у маневру. У нападу на Рогатицу и Букиње пресудну улогу одиграло је време напада. Није било проблема са избором објекта за напад, сваки борац, чак и мештани су знали да се Рогатица не заузима без Луња и Захрида. Али је зато требало пронаћи моменат када је непријатељ најбезбрижнији, кад се осећа најсигурнијим, кад нам се не нада. Тада је његова одбрана била пуна разних слабости које су нам нудиле реалне изгледе за успех.

Код напада на Зворник ситуација је потпуно друкчија. Сви ранији напади наших јединица углавном су вршени преко Вратоломца (т.т. 379), Змајевца и између к. 444 и ријеке Бјелобаре, јер су ти правци најпогоднији. Али, и непријатељ је то знао па је ове положаје бранио знатно јачим снагама него остале. И не само то. Те снаге су представљале основну одбрану Зворника, јер су по губљењу спољних утврђења могле да се повуку на руб града и подржане из виших утврђења на другој страни града и са Дрине, одрже гарнизон или у најмању руку да нанесу тешке губитке нападачу и организовано се повуку преко реке у Србију.

Кроз тунеле мало би се ко усудио нападати, јер се они могу сигурно затворити врло скромним снагама. Али, ако се та минимална могућност запази и искористи како ваља, нападач ће у два скока бити у центру града, izmanевровати најјачи део његове одбране, пресећи одступницу за Србију, спречити интервенцију са десне обале Дрине и напад решити у своју корист. У овом случају тунели су били капија целе одбране града.

Први и трећи напад су изведени под врло различитим временским и другим околностима, али је у оба, различитим маневром, постигнуто потпуно изненађење непријатеља. И не само то. Ова два

примера потпуно се разликују по избору објекта за почетак напада. Напад основних снага на Рогатицу усмерен је на најјаче положаје непријатеља, док су у Зворнику главне снаге нападале најслабије брањене положаје. Међутим, и у једном и у другом случају објекти напада представљали су кључ положаја.

Први и други пример потпуно потврђују да је пуно изненађење над непријатељем могућно постићи и у ситуацији када му је познато присуство наших снага па и њихова приближна јачина.

Услови за напад створени су у три изнета примера у различитим борбеним ситуацијама. Код првог у нападу на с. Букиње — повољан моменат за напад створио је сам непријатељ својом небудношћу и slabим обезбеђењем. Тај моменат требало је само право-времено уочити и што брже искористити. Напад на Рогатицу изведен је у сасвим другачијој ситуацији и под знатно сложеним условима. Овде је требало непријатеља довести у заблуду, обманути га и тиме створити повољне услове за напад. Оно што је заједничко код ова два примера то је време напада. Оно је било одлучујуће за постизање успеха и потпуно извршење задатка.

За разлику од два претходна, напад на Зворник изведен је потпуно у тајности, али његов успех лежи у првом реду у избору правца главног напада. То је представљало највеће изненађење за непријатеља.

По свему судећи овакви и слични поступци у циљу постизања изненађења имаће посебан значај у евентуалном будућем рату, с обзиром на карактер борбених дејстава. Наиме, неће бити увек могућно постићи изненађење изненадном појавом неке јединице из дубине, и њеним ударом, у бок или крило непријатеља, односно тамо где је он најслабији. Много чешће ће јединице у непосредном додиру са непријатељем морати да саме пронађу најпогоднија решења и исцрпу могућности које им се пружају. Чињеница је да ће увек бити у већем или мањем броју слабости у непријатељевом борбеном распореду, само то треба брзо уочити и вешто и смишљено искористити.